

expedice speculum

Putování za záhadami a zajímavostmi regionu „Zrcadla“

Dobytčí středověká cesta

V loňském roce byla ve dvou číslech Zrcadla popsána trasa Znojenské cesty od Moravského Krumlova až po Střelice. Další důležitá středověká cesta v blízkosti Ivančic byla nazývána Uherská a v úseku Hustopeče - Polná častěji Dobytčí.

Název napovídá, že hlavním zbožím, které se po této cestě dopravovalo, byl dobytek. Nejčastější směr pohybu byl z Podunají přes západní Slovensko (tam je označována jako Česká cesta), jižní Moravu, přes Čechy dále k západu. Jednalo se o komunikaci překračující Dunaj u Ostřihomi, řeku Moravu v nejstarší

riantami, které umožňovaly zdolat nejrudší místa, protože na cestě se také jezdilo.

Od Božích muk vedla cesta po kounicko - mělčanských hranicích k silnici Dolní Kounice - Mělčany. Zde doporučuji zastavení, protože zde překračuje silnice svůj vrchol a je překrásný rozhled po okolí. Kříž u této křižovatky postavili manželé Šléglův v roce 1906, na staré mapě jsou zde zakreslena Boží muka. Trasa staré cesty pokračuje zemědělskou cestou z betonových panelů, po cca 1,5 km jsou Boží muka. Byl to opět orientační bod, protože zde křižo-

pozemky kolem Karlova a plně se věnovali zemědělství. Ke konci války byl Karlov vyrabován a co zbylo, dovršila násilná kolektivizace. V roce 2001 sem byla zavedena elektrická energie a obytná budova prošla rozsáhlou rekonstrukcí. Je odtud krásný výhled. Zajímavé je, že do okolních míst - Dolních Kounic, Mělčan, Morav. Bránic a Silůvek - je odtud skoro stejně daleko.

Od Karlova klesala Dobytčí cesta do příčného údolí, které vede od Dolních Kounic a protéká jím potok. Dnes tudy vede železnice a silnice. Pro prudké klesání z planiny od Karlova k potoku je obtížné určit kudy cesta, spíše cesty vedly, protože terén byl změněn terénními úpravami. Zbývající rokle je vodními přívaly tak erodována, že lze těžko určit pozůstatky staré cesty.

Na opačné straně údolí vede dnes silnice na Hlínu. Hned u křižovatky je podivný kříž, jehož podstavcem je zřejmě bývalý smírčí kámen. Dříve zde stával kříž z roku 1857 postavený Josefem Schořem. Dřívější cesty nešly trasou silnice, ale vlevo od ní. Ještě pamatujeme, že v tomto prostoru bylo několik vyježděných úvozů, které byly zaváženy a po terénních úpravách byla celá plocha přeměněna na pole. Prudké stoupání k Hlíně nutilo formany hledat nevyhodnější cestu a naopak cestou z kopce se cesty vydíraly intenzivním brzděním. Díky tomu se vlevo od silnice v lese zachovalo místo až sedm viditelných úvozů.

Dnes je Hlína bezvýznamnou vesnicí mimo dopravní ruch, ale v minulosti byla důležitou osadou, protože nedaleko se křižovala Dobytčí cesta s cestou Znojenskou. Nejstarší písemné památky připomínají, že zde byl kostel v roce 1208, ale časem tak zpusť, že první lokální kaplan neslovický přiznává, že na celé Moravě není chatrnější stavba kostelní. Proto byl zbořen a vystavěn nový, který byl sv. Kunhutě posvěcen 24. září 1794. Na Hlíně byla další odpočinková stanice v zájezdní hospodě. Měla průjezdní dvůr s dlouhou kůlnou, postavenou na pilířích. Na dvoře byly stáje a hlavně hluboká studna s dostatkem vody. Ještě před první světovou válkou se přes Hlínu honila stáda maďarských bagounů. Ke staré hospodě byla přistavena nová, orientovaná k pozdější silnici. Výrazným orientačním bodem na Hlíně bývala pozdně barokní Boží muka z 19. století, postavená na konci vesnice na vyvýšenině.

Z Hlíny vedla komunikace západním směrem k Neslovicím. Asi po 1,5 km byla křižovatka se středověkou Znojenskou cestou, která vycházela od Ivančic z lesní tratě Brněnka a přes Kopaniny mířila do lesa ke Střelcům. O provozu na cestách a možnostech úkrytu v blízkých lesích svědčí i živý zájem lapků.

„Toho roku (1551) byl bratr Jakub Šindlář zabit od lotrů na Debince pod Hlínou blízko Ivančic v pondělí po sv. Vítě - 22. VI. - a Dobiáš Beroun, který s nim jel, byl posekán, že se sotva z toho vyhojil. Br. Jakub byl prostý člověk, zbožný, příkladný a pilný, jeden z počtu starších rádých, mnoha lidem velmi příjemný, zvláště pánům. Do úzké rady byl přijat roku 1550 na den Nového roku.“ (Necrologium - soupis zemřelých Českých bratří)

Ke zločinům na Hlíně se přiznal v roce 1887 Beneš Chadalka, řečený Drábek. Ten spolu s tovaryši zabil nějakého člověka na Hlíně a oloupil jej o 11 zlatých. Také Vítek Šilhavý oloupil v roce 1559 nějakého člověka na Hlíně. Pavel Špalda z Lomnice vyznal roku 1563 na

mučení, že Jan Urban oloupil na Hlíně jakéhosi člověka a vzal mu půl zlatého. V roce 1568 přiznal na trápení ve Velké Bíteši Tomáš Pelech ze Svatoslavi trojí lup na Hlíně a v roce 1571 vyznal v tomto místě Jan z Bitýšky, že zabil s tovaryši na Hlíně jednoho řemeslníka a vzali mu dva zlaté. Stejný peněz sebrali i jakémusi formanovi.

Počátek klesání cesty je označen trojbokými barokními Božími mukami z období kolem roku 1800. Do Neslovic cesta nesestupovala po trase dnešní silnice. Ta je zařizována do svahu, tedy uměle vybudovaná. To je pro středověké cesty nezvyklé, neboť ty se v terénu vyjezdily. Stará cesta i její větve vedly do vesnice několika úvozy po pravé straně dnešní silnice. Jejich stopy lze spatřit v lesním porostu před vesnicí.

Neslovice se připomínají v roce 1342 jako Noslavitz. Zde se Dobytčí cesta křižovala s cestou Veverí-Ivančice-Znojmo. Ze staré zájezdní hospody (odpočinkové stanice) zbyl pouze sklep za dnešní samoobsluhou. V blízkosti kostela a hřbitova odbočila cesta ve směru dnešní silnice ke Kratochvílce. Pokud vedla cesta jen mírně stoupajícím terénem, stopy po ní se nezachovaly, ale při stoupání pod vesnicí se zákonitě vyjezdily hluboké úvozy. Zachoval se jeden, vpravo od

Hlína - Boží muka

kteřá byla po 1 sv. válce přejmenována na Zastávku.

Od hospody, ne však dnešní silnicí, ale v místech, kde je dnes strojírenský závod, zamířila cesta do lesů, které se táhnou ke Zbraslavi a Velké Bíteši, dále k Velkému Meziříčí, Jablonoivu, Měřinu, Polné a dále do Čech. Smolná kniha Velké Bíteše uvádí množství výpovědí

300 kusech v Lanžhotu, dorazilo do Polné pouze 31 kusů. Všechna ostatní zvířata cestou posla. Proti takovému nemocem byli tehdejší honáci bezbranní.

Pro zajímavost jeden příklad, jak rychle se po cestě dalo cestovat. Roku 1700 bylo po ní vedeno sedm klisen do Kupařovic. Dne 17. května vyrazil průvod z Polné, v poledne byl ve Velkém Meziříčí, nocoval ve Velké Bíteši. Druhý den dorazil v poledne do Neslovic a večer byl v Kupařovicích. Samozřejmě něco jiného bylo, jestliže se po cestě hnalo stádo volů nebo bagounů, přičemž důležitou roli hrálo počasí a tím průchodnost cesty.

Popsaná trasa se často zaměňuje s Uherskou cestou, která byla v některých částech totožná. Po zvýšení provozu na cestách a projetí dalších cest byly některé úseky určeny jako „Dobytčí“, aby se hnaním dobytka nezdržoval „civilní“ provoz na důležitějších cestách.

Jinou částí Uherské cesty byla cesta Pohořelice - Trebič. Tato cesta je v pojetí ivančického rodáka Ivana Vávry částí jižní větve Uherské cesty, který tento úsek přisuzuje jednosměrné větvi v směru Čechy - Uhry. I tato část Uherské cesty má dvě trasy. Obě procházejí jižně od Ivančic ve dvou trasách krumlovským lesem. O této záležitosti někdy přišť. Jiří Široký

Použitá literatura:

Vávra I. - Minulost Ivančic, strojopis

Vermouzek R. - Dobytčí cesta z Hustopečí do Polné, sborník Jižní Morava 1993

Adam D. - Staré cesty na Ivančicku Fotografie z archivu p. Říháčka z Dolních Kounic

Pravlov - trojboká Boží muka u Dobytčí cesty

trase u Míkulčic, a po dosažení svrateckého úvalu mohla pokračovat pohodlněji pravěkou trasou cesty Trstenické (přes Svitavy do Čech), nebo přímočařejí cestou Libickou, tedy před Ivančice do Čech. Po vytvoření státních útvarů t.j. maďarského státu Arpádovců a českého Přemyslovců v 10. století, se trasy změnily. Řeka Morava byla překročena nejčastěji u Lanžhoty, méně často u Hodonína. Obě cesty se spojily v Hustopečích a pokračovaly přes Pohořelice k Pravlovu.

Pravlov byl ve středověku důležitou křižovatkou středověkých dálkových cest. Ze Znojma sem vedla východní část Znojenské cesty, od Pohořelice cesta Dobytčí a Pravlov byl i východiskem cesty Libické směrem k Ivančicím. Ve 13. století byly již některé úseky

vala cesta z Dolních Kounic směrem k severnímu okraji Mělčan. Po dvou kilometrech zemědělská cesta končí u silnice Dolní Kounice - Hlína. Od kříže (336 metrů n. m.) z roku 1793, je asi 100 vpravo bývalý dvůr Karlov. Název se snad odvozuje od viniční tratě Karlsberg - vinohradu Karla staršího ze Žerotína. Na mapě 1. vojenského mapování (1764-1768) je použit název Losenpelz - zavšivený kožich. Proč asi? Lokalizace a orientace Karlova přesně odpovídá poloze na Dobytčí cestě úseku Pravlov - Hlína. Jestliže byla po cestě hnána stáda dobytka, pak Karlov zde měl opodstatnění. Sloužil jako odpočinková stanice s dostatkem vody pro dobytek. Ten jistě dostal zabrat, uvážíme-li, že výškový rozdíl od brodu v Pravlově ke Karlovu je cca 150 metrů.

Samota Karlov - na podzim roku 2005

Libické cesty vyřazeny z provozu, a proto se vytvořila přímočará cesta mimo Ivančice. Terén zde umožňoval brod přes řeku Jihlavu chráněný zeměpanským hrádkem. Od brodu v Pravlově bylo dříve vidět dvojí Boží muka. Obě památky stávaly vysoko na svahu a bývaly orientačními body. Právě udávaly směr Znojenské cesty k Brnu, levé trojhranné z 19. století dosud zachované, ukazovaly směr cesty Dobytčí. K Božím mukám lze dojet cestou, po jejíž pravé i levé straně je úvoz - původní trasa staré cesty. Další pokračování cesty bylo pod příkrou strání a v akátovém houští je zachovalý úvoz i s dalšími va-

Karlov pochází údajně již z doby před 14. stoletím. Když přeskochíme pět století, pak nejvyššího rozmachu zažil v době, kdy se kolem vozilo uhlí ze Zbýšova do cukrovarů na jižní Moravě v Pohořelcích a Židlochovicích. Byla to zlatá doba formanská a hostinec Karlov prožil období své největší slávy. Kounická vrchnost toho využila a pronajala hostinec s podmínkou, že se zde bude šenkovat panské pivo, víno a kořalka. Po zprovoznění železnice nastává konec formanských časů, v důsledku toho se mění i využití Karlova. Poslední majitelé, rodina Ondřejova (od roku 1910), provedli terénní úpravy, přikoupili další

Trojboká Boží muka u silnice Neslovice - Hlína

silnice. Ještě před cca 40 lety tam stával smírčí kámen, který připomínal nějaké neštěstí. Na lici straně bylo vytesáno vozové kolo. Vlastní hluboký úvoz se podstatně změnil, protože tam byla svedena povrchová kanalizace z Kratochvílky.

Kratochvílka - německy Kurzwil - má jméno typické pro zájezdní hospody, kterých je v Čechách i na Moravě více. Původně zde býval dvůr oslavanského panství, který byl v letech 1783-1788 rozdělen pro 12 rodin a z bývalé palírny byl zřízen zájezdní hostinec. Bohužel do dnešní doby se nezachoval.

Z Kratochvílky se cesta spouštěla do údolí říčky Bobravy k Zastávce - bývalé zájezdní hospodě. Hospoda Zastávka stávala o samotě a je uvedena v seznamu hospod na Moravě z roku 1709. Byla na křižovatce pěti cest a jak je vidět, měla přílehlavé jméno i polohu. Pocestní, formané i ostatní si tu mohli odpočinout, neboť po sestupu z kterékoliv strany je čekal výstup nebo výjezd do kopce. Vesnice zde neexistovala, pozdější německý název Segen Gottes vznikl z názvu uhelného dolu Segen Gottes Grube. Právě kolem dolů vznikla postupně obec,

lapků, kteří v tomto prostoru řádili a jaká lotrovství páchali. Jiná nebezpečí hrozila stádům z různých nemocí. Je uváděn příklad, kdy po přechodu stáda bagounů o

Neslovice - kostel Narození Panny Marie